

PRILOG POVIJESTI DOMOVINSKOG RATA U LICU

AGRESIJA JNA I SRPSKIH POSTROJBI (LIKA, 1991. – 1992.).

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995.
Dokumenti knjiga 21. Prilozi za povijest Like knjiga 27.
(urednici: I. Brigović, D. Štefančić),
Hrvatski memorijalno-dokumentacijski
centar Domovinskog rata i Državni arhiv
u Gospiću, Zagreb, 2019.

Državni arhiv u Gospiću u suradnji s Hrvatskim memorijalno-dokumentacijskim centrom Domovinskog rata objavio je 27 knjigu iz edicije Prilozi za povijest Like. Riječ je o značajnom djelu opsega 420 stranica iz novije ličke suvremene povijesti. Urednici Ivan Brigović i Domagoj Štefančić, zahvaljujući stručnom pomoći Natka Martinića – Jerčića, Ivana Radoša i Mate Rubčića, donose u ovoj knjizi 209 arhivskih dokumenata o djelovanju JNA i srpskih postrojbi u Lici 1991. – 1992. koji se čuvaju u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata i u drugim arhivskim ustanovama u Republici Hrvatskoj. Prvi dokument datira 23. 1. 1991. godine te je zapravo riječ o izvješću koje govori o aktivnostima pripadnika Srpske demokratske stranke u Ličkom Petrovom Selu u vezi s pripremama za rat, te dovoženju oružja iz Beograda u Knin namijenjenog naoružavanju Srba na prostoru Korenice, Donjeg Lapca i Srba. Posljedni prezentirani dokument iz knjige napisan je 15. 10. 1994., ali je sadržajno vezan uz događanja iz 1991. godine.

Najvažniju opservaciju prilikom čitanja ove knjige valja potražiti u predgovoru u kojem priređivač opravdano upozorava čitatelja na saznanje *kako je riječ o arhivskim dokumentima koji sadrže jaku neprijateljsku propagandu, štoviše, navođenje ovih izvora koji su očigledno sadržajno netočni, ukazuje na razmjere propagandnih aktivnosti, kojima je cilj, osim prikaza protivničkih snaga kao zločinačkih, bio i stvaranje*

ratne psihoze, odnosno motivacije srpskim snagama za borbu u stvaranju samostalne „Republike Srpske Krajine“ i pripajanje Srbiji.

Kako bi se, s određenim znanstvenim razumijevanjem i kritičkom oprežnošću, čitalo ove dokumente potrebno se vrlo dobro upoznati s nazivima vojnih i paravojnih jedinica koje su djelovale na području okupirane Like. Najveći broj dokumenata napisan je od strane Teritorijalne obrane pojedinih jedinica, te od strane jedinica nadležnih vojnih korpusa, onih sa sjedištima u Rijeci, Splitu i Zagrebu (kasnije Bihaću). Iako je riječ o dokumentima vojne provenijencije, u njima nalazimo veliki broj vojnih, ali i civilnih osoba koje su sudjelovale u agresiji na RH. Upravo imensko kazalo zorno svjedoči koliko je mnogo lica sudjelovalo u vojnom i političkom životu tzv. SAO Krajine.

Veliki broj dokumenata nakon krvavog Uskrsa ilustrativno prikazuje svu paranoju i propagandnu misao pobunjenog dijela srpskog naroda na području Like. Prvi značajan dokument u ovoj knjizi zasigurno je izvješće sa sjednice IV SAOK Krajine pod vodstvom Milana Babića u kojemu piše da se na temelju donešene odluke o „odcepljenju SAO Krajine od RH, IV SAO Krajine na sednici održanoj 1. arpila 1991. godine donosi odluku o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji.“ Kada je prema srpskom političkom vodstvu uspostavljena SAO Krajina, radi „ugroženosti srpskog naroda Krajine“, krenulo se u, uz ratnu, i u snažniju medijsku propagandnu djelatnost prema jedinicama JNA koje prema dokumentima nisu dovoljno jasno stale na stranu *ugroženog srpskog naroda*. Odnos između jedinica srpske milicije odnosno buduće Teritorijalne obrane i jedinica JNA vrlo brzo je postao blizak posebice u ljeto 1991. kada je na velikom dijelu Republike Hrvatske započeta vojna agresija. Za modernu ličku povijest upravo su naredni mjeseci bili i najteži i najkrvaviji.

Veliki broj dokumenata vrlo precizno odgovara na pitanja kako, zašto i tko je nastojao ostvarivati planove velikosrpske politike, koja je podrazumijevala stvaranje velike srpske države u zapadnoj granici Virovitica – Karlovac – Kralobag. Ključni dokument o prirodi ove velikosrpske ideje i politike priređivači ove knjige, s jasnom namjerom, stavili su na naslovnici. Riječ je o dokumentu kojega je napisao komandant Komande 9. korpusa iz Knina general-potpukovnik Vladimir Vuković, a koji, pod klasifikacijom vojna tajna, strogo povjerljivo, piše sljedeće: „Smatramo, da sa korpusom treba da dovršimo izmeštanje i evakuaciju garnizona Šibenik i Split, a potom da korpus težište dejstava prenese u Liku u zahvatu pravca: Gračac – Gospić - Otočac. Ofanzivnim dejstvima osloboditi Gospić i Otočac i

preseći komunikaciju Karlobag, Senj, Ogulin, spojiti se sa OG-3 i uspostaviti kontrolu većeg prostora Like“.

Knjiga obiluje propagandnim i nerealnim opisima vojno-strateških podataka i informacija pa je tako jedan srpski doušnik 11. 5. 1991. izvjestio Milana Martića kako u PU Gospić ima 2000 naoružanih pripadnika MUP-a i 5000 naoružanih članova HDZ-a (str. 36.). Isti taj doušnik kodnog imena Odra javlja kako su se prekjučer na području Gospića pojavila 10 autobusa s pripadnicima ustaške emigracije iz Argentine (str. 60). Svi ti propagandni dokumenti imali su za cilj materijalno i vojno ojačati srpske jedinice kako bi se „obračunale s ustaškim Gospićem“.

Iz dokumenata s kraja 1991. godine vidljiva je i kompletna dezorijentiranost, nedisciplinarnost i nestručnost pojedinih jedinica tzv. Republike Srpske krajine. Često je bilo slučajeva u kojima je došlo do teških povreda vojnih dužnosti brojnih paravojnih formacija koje su nastajale na ličkom ratištu. Kada se njima pridoda i veliki broj dobrovoljaca, plaćenika i pljačkaša iz Srbije i Bosne i Hercegovine možemo poprilično razaznati koji je bio način funkcioniranja vojne vlasti na samome terenu, odnosno na okupiranim dijelovima Like.

Posebno su bili osjetljivi dijelovi Like gdje su živjeli Hrvati, kao i oni prostori gdje je prolazila linija ličke fronte i na koju su pristigle i „plave kacige“. Uistinu je nezahvalno izdvajati pojedine dokumente prema važnosti jer su, za razumijevanje geneze nastanka i pokušaja realizacije velikosrpske politike u Lici, svi dokumenti jednako značajni.

Nažalost, o izvorima nakon proljeća 1992. godine u ovoj knjizi nemamo podataka, ali poznavajući rad Memorijalno-dokumentacijskog centra vjerovanja smo kako će ova ustanova uskoro prirediti i drugi dio izvora srpskih postrojbi i JNA koji govore o ratnim događanjima u Lici. Samim time nastavit će se započeti proces znanstvenog istraživanja i rasvjetljavanja određenih događanja iz Domovinskog rata na jednom od najvitalnijih hrvatskih područja.

Ivan Brlić